

Grzegorz Węgrzyn

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

AUTONOMIA GÓRNEGO ŚLĄSKA

A SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Wprowadzenie

Obecnie w Polsce można zauważyć brak społecznego zaufania do polityków oraz coraz bardziej odczuwalny przez społeczeństwo deficyt podmiotowości¹. Najlepszą metodą przełamania impasu w relacjach władza-społeczeństwo jest daleko posunięta decentralizacja władzy. Pozwoliłaby ona na upodmiotowienie obywateli, społeczności lokalnych i tworzenie się prawdziwego, a nie tylko hasłowego, społeczeństwa obywatelskiego, a więc społeczeństwa potrafiącego działać niezależnie od instytucji państwowych i w ten sposób zaspakajać swoje podstawowe potrzeby. Główną cechą tego społeczeństwa stanowi zainteresowanie sprawami społeczności oraz poczucie odpowiedzialności za jej dobro². U jego podstaw musi jednak leżeć poczucie wspólnoty, nie tylko w zakresie odczuwanych potrzeb i ich zaspakajania, ale przede wszystkim wspólnoty aksjologicznej, kulturowej, opartej na poczuciu tożsamości i wyrastającej z niej odpowiedzialności za dalsze losy.

Wydaje się, że powyższe założenia można zrealizować w ramach autonomii śląskiej. Takie rozwiązanie opiera się na koncepcji decentralizacji i regionalizacji, które są również obecne w założeniach funkcjonowania państw w Unii Europejskiej³. Jednocześnie trzeba podkreślić, że regionalizacja nie jest tożsama i nie musi prowadzić do autonomii, jednak autonomia stanowi pewną formę jej praktycznej realizacji.

¹ Zaufanie do polityków styczeń 2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_013_12.PDF [5.05.2012].

² *Leksykon politologii*. Red. A. Antoszewski, R. Herbut. Alta 2, Wrocław 1996, s. 373-375.

³ Witryna UE, http://europa.eu/pol/reg/index_pl.htm [5.05.2012]; B. Woś: *Rozwój regionów i polityka regionalna w Unii Europejskiej oraz w Polsce*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005, s. 21.

1. Autonomia w Europie

W Europie obecnie wiele regionów posiada większą lub mniejszą autonomię, u podstaw której leżą najczęściej uwarunkowania geograficzne, np. wyspiarskie położenie, jak w przypadku Grenlandii; historyczne, czego przykładem jest sytuacja Szkocji; narodowościowe, np. w hiszpańskiej Katalonii i Baskonii; językowe widoczne we włoskiej Dolinie Aosty i Friulii, czy uwarunkowanie ekonomiczne, które zaowocowało autonomią Sycylii czy hiszpańskiej Andaluzji. Czasami autonomia jest wpisana w ustrój polityczny, np. państwa federacyjnego, jak w przypadku Austrii czy Niemiec. W Republice Federalnej Niemiec każdy z 16 krajów związkowych posiada własny wewnętrzny rząd oraz szerokie uprawnienia wewnętrzne z zakresu prawa i ordynacji podatkowej, wyłączność w zakresie polityki edukacyjnej, a także spraw wewnętrznych związanych m.in. z policją, gospodarką przestrzenną czy nadawaniem obywatelstwem⁴. Nawet w polskiej tradycji politycznej w okresie międzywojennym istniały dwa obszary autonomiczne powiązane z Polską, tzn.: Autonomiczne Województwo Śląskie oraz będące osobnym podmiotem prawa międzynarodowego Wolne Miasto Gdańsk. W przypadku Wolnego Miasta Gdańska posiadało ono lokalny parlament – Volkstag, Senat, własną walutę, konstytucję i hymn⁵.

Ze względu na niedostatki związane z faktycznie funkcjonującą formułą demokracji w naszym państwie oraz odczuwanym przez obywateli deficytem podmiotowości, warto postawić tezę, iż autonomia może być, przynajmniej dla niektórych regionów o silnej tożsamości, szansą na autentyczną decentralizację, a także formułą, wokół której realnie staje się budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Obecnie w różnych regionach Polski nasilają się głosy domagające się nie tylko poszerzonej samorządności, lecz właśnie daleko posuniętej autonomii. Zaczyna się o niej mówić nie tylko w kontekście Górnego Śląska, ale również Dolnego Śląska, Warmii i Mazur, Kaszub czy Wielkopolski⁶. Regionem do tego szczególnie predysponowanym wydaje się jednak Górny Śląsk ze względu na swoją historię, a w szczególności na fakt, iż w okresie międzywojennym (1922-1939) na części jego terytorium w ramach państwa polskiego faktycznie funkcjonowało Autonomiczne Województwo Śląskie.

⁴ Ustawa zasadnicza – Grundgesetz, rozdział II – Der Bund und die Länder, <http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/index.html> [20.05.2012].

⁵ Die Verfassung der Freien Stadt Danzig, <http://www.verfassungen.de/de/x/danzig22.htm> [20.05.2012].]

⁶ A. Dranikowska: *Autonomia dla Wielkopolski!* <http://orw.ngo24.pl/autonomia.aspx> [21.05.2012].

2. Autonomia części Śląska w okresie międzywojennym

Konsekwencje I wojny światowej doprowadziły do budowy nowego ładu politycznego i społecznego w Europie, czego skutkiem był rozpad dotychczasowych wielonarodowych mocarstw oraz powstanie licznych mniejszych, narodowych państw, jak np. Polska, Czechosłowacja, Węgry, Zjednoczone Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców, Łotwa oraz Litwa⁷. Także na Śląsku, szczególnie pod koniec I wojny światowej nasiliły się ruchy poszukujące nowego sposobu samookreślenia dla tego obszaru oraz społeczności ją zamieszkującej. Daleko idące zmiany w całej Europie, rozchwianie nastrojów społecznych związane z wrzeniem rewolucyjnym, nie tylko w Rosji czy Niemczech oraz powszechne oczekiwanie na zmiany, także na Śląsku prowadziły do konieczności przeobrażeń dotychczasowego porządku społeczno-politycznego. W tym okresie funkcjonowały trzy opcje:

1. Separatystyczna, reprezentowana przez Śląską Partię Ludową, Związek Ślązaków na Śląsku Cieszyńskim (z liderem Józefem Koźdoniem na czele) czy też Związek Górnoślązaków – Bund der Oberschlesier, zmierzająca do ustanowienia Republiki Górnośląskiej⁸.
2. Głoszącą potrzebę autonomii w ramach państwa niemieckiego, do którego zmierzała m.in. partia Centrum, a czego wyrazem była ustawa o utworzeniu prowincji górnośląskiej, uchwalona 14.10.1919 r. przez Pruskie Zgromadzenie Krajowe i zapewniająca Górnemu Śląskowi ograniczoną samodzielność⁹ oraz ustawa Reichstagu z 27.11.1920 r. o Górnym Śląsku, przewidująca, że w ciągu dwóch miesięcy od daty przejęcia przez Niemcy terenu plebiscytowego odbędzie się w całej prowincji górnośląskiej referendum w sprawie utworzenia kraju górnośląskiego w ramach Rzeszy¹⁰.
3. Zmierzającą do autonomii śląskiej w ramach państwa polskiego, do czego dążyło środowisko związane z Korfantym i Polskim Komisariatem Plebiscytowym, co znalazło swój wyraz w Ustawie Konstytucyjnej z 15.07.1920 r., zawierającej Statut Organiczny Województwa Śląskiego¹¹.

Ze względu na brak poparcia idei powstania samodzielnego państwa śląskiego przez państwa zwycięskiej koalicji oraz sprzeczne z tą ideą działania po-

⁷ W. Paruch: *Podstawy nowego modelu polityki historycznej: skutki Wielkiej Wojny dla procesów narodotwórczych w Europie Środkowowschodniej w XX wieku*. ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA LUBLIN – POLONIA 2011, VOL. XVIII, 1, s. 108-110.

⁸ D. Jerczyński: *Śląski ruch narodowy*. Narodowa Oficyna Śląska, Zabrze 2006, s. 62-68.

⁹ J. Ciągwa: *Autonomia Śląska 1922-1939*. Muzeum Śląskie, Katowice 1988, s. 7-8.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ustawa Konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r. Dz.U. 1920, nr 73, poz. 497.

dejmowane przez Polskę, Niemcy i Czechosłowację, ogłoszono plebiscyt na terenie spornej części Śląska¹². W plebiscycie nie uwzględniono możliwości głosowania na suwerenne państwo śląskie, choć prawdopodobnie idea ta znalazłaby duże poparcie, tak po stronie ludności mówiącej po niemiecku, jak i po polsku¹³. Wybór został sprowadzony jedynie do opowiedzenia się za opcją niemiecką bądź polską, co doprowadziło do radykalizacji społecznej i zaostżenia podziału na ludność propolską i proniemiecką, na swoich i obcych. Linie podziału przechodziły nie tylko poprzez wsie i miasta, ale także dzielnice, kamienice, a nawet rodziny. W czasie plebiscytu nasiliła się propaganda, a nawet terror, którego efektem były nie tylko pobicia, ale i zabójstwa, np. morderstwo Andrzeja Mielęckiego¹⁴ czy Teofila Kupki¹⁵. Obszar objęty plebiscytem obejmował ok. 10 800 km² i według statystyk niemieckich z 1920 r. był zamieszkały przez 1,9 mln ludzi, z czego aż 60% stanowiła ludność posługująca się na co dzień wyłącznie językiem polskim¹⁶.

Ostatecznie plebiscyt z 1920 r. objął 1 190 637 osób. Zgodnie z wcześniejszym życzeniem strony polskiej, w głosowaniu wzięło udział 192 tys. tzw. emigrantów, czyli osób urodzonych na Górnym Śląsku, ale w czasie plebiscytu zamieszkujących poza jego terenem. W sumie za przynależnością do Polski opowiedziało się 40,3% uprawnionych, za pozostaniem w granicach Niemiec 59,4%. Ze względu na niekorzystne dla Polski wyniki plebiscytu i związany z tym podział Śląska wybuchło III Powstanie Śląskie. Pod jego wpływem Rada Ambasadorów wytyczyła ostatecznie granicę korzystniejszą dla Polski. Około 1/3 Górnego Śląska została przyłączona do odrodzonej Polski¹⁷. W ten sposób niewielka część Śląska powtórnie, po prawie 600 latach (1327-1922), stała się częścią Polski, jednak na warunkach autonomii. Autonomiczne Województwo Śląskie, faktycznie istniejące w latach 1922-1939, posiadało własny parlament (Sejm Śląski) oraz własny skarb (Skarb Śląski) oraz liczne kompetencje w zakresie: języka urzędowego, ustroju samorządowego, policji, szkolnictwa, pomocy społecznej, rolnictwa i infrastruktury komunikacyjnej¹⁸.

¹² Traktat wersalski z 28.06.1919 r. ostatecznie zdecydował o tym, że na Górnym Śląsku ma być przeprowadzony plebiscyt.

¹³ Według oceny Pawła Janeckiego Związek Górnoszlązaków skupiał około 400 tys. osób, nr 7 tygodnika „Bund-Związek” z 13 lutego 1921 r.

¹⁴ W. Janota: *Katowice między wojnami. Miasto i jego sprawy 1922-1939*. Księży Młyn, Łódź 2010, s. 9.

¹⁵ D. Jerczyński: *Oredownicy niepodległości Śląska*. Narodowa Oficyna Śląska, Zabrze 2005, s. 142.

¹⁶ B. Kozłowski: *Plebiscyt na Górnym Śląsku*, <http://kalendarium.polska.pl/wydarzenia/article.htm?id=35395> [3.06.2012].

¹⁷ *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*. T. 8. Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 117-118.

¹⁸ Ustawa Konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r. Dz.U. 1920, nr 73, poz. 497.

Powołanie Autonomicznego Województwa Śląskiego było przede wszystkim uznaniem realnie występujących różnic etnicznych, społecznych, gospodarczych i kulturowych, większych niż w reszcie kraju i wynikających stąd odrębności tego regionu, a tym samym prawa do „samorządzenia na własnej ziemi”¹⁹.

Autonomia, pomimo pewnych mankamentów wynikających z ciągłych napięć pomiędzy Sejmem Śląskim pochodzącym z wyboru a wojewodą, który był reprezentantem władz centralnych, mianowanym przez naczelnika państwa, a potem przez Prezydenta RP na wniosek rządu²⁰, była pozytywnie oceniana przez wszystkie ówczesne ugrupowania polityczne. Ważnym elementem autonomii był Skarb Śląski, który operował wielkimi, jak na owe czasy, sumami, umiejętnie je wykorzystując, co pozwoliło na budowę wielu budynków, dróg, kolei oraz szkół.

W ramach Autonomicznego Województwa Śląskiego udało się także integracja ziem pochodzących z różnych zaborów (Górny Śląsk i Śląsk Cieszyński). Autonomia Śląska była jednym z czynników, które złożyły się na to, że Górny Śląsk, w porównaniu z innymi regionami Polski, charakteryzował się wyższym standardem cywilizacyjnym. Nieskrępowany wieloma ogólnopolskimi regulacjami, mając własną administrację skarbową, mógł prowadzić samodzielną i owocną działalność w zakresie gospodarki rolnej, organizacji zakładów użyteczności publicznej oraz prowadzenia robót publicznych. Pozwalało to w pewnym stopniu łagodzić skutki problemów społecznych, w tym bezrobocia, szczególnie dotkliwego w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego²¹.

Autonomia Śląska zabezpieczała także w dużo lepszym stopniu niż wynikało to z prawa czy praktyki ogólnokrajowej prawa mniejszości narodowych zamieszkujących ten teren. Było to spowodowane przede wszystkim większym udziałem reprezentantów owych mniejszości w śląskim ciele ustawodawczym, pozwalając im wpływać na stanowione prawo²². Przykładowo, w Sejmie Śląskim pierwszej kadencji Klub Niemiecki był drugim co do wielkości i liczył 14 członków na 48 posłów w całym Sejmie²³. Ludność śląska wiązała duże nadzieje z działalnością Sejmu Śląskiego, znacznie większe niż z Sejmem Rzeczypospolitej, widząc w nim organ mogący lepiej ją reprezentować i zabezpieczać jej interesy. Dała temu wyraz, stawiając się dużo liczniej przy urnach wyborczych do Sejmu Śląskiego niż do Sejmu RP. Frekwencja w czasie wyborów do Sejmu RP osiągnęła w województwie 64,4%, podczas gdy w czasie wyborów do Sejmu Śląskiego wy-

¹⁹ Spr. Sten. ze 164 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 15 lipca 1920 r.

²⁰ W. Marchoń: *Autonomia Śląska 1922-1939*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 49.

²¹ Ibid., s. 122.

²² Spr. sten. z 29 pos. III SS z dnia 10 marca 1933 r. szp. 52.

²³ H. Rechowicz: *Sejm Śląski 1922-1939*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1965, s. 47.

nosiła 73,7%²⁴. Z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa śląskiego, autonomię, jaką ten region cieszył się w okresie międzywojennym, dosyć powszechnie ocenia się pozytywnie. Zapatrywania ludności Śląska na autonomię można poznać na podstawie wyników ankiety, rozpisanej przez dziennik śląski „Polonia” w 1937 r. Była ona swoistym rodzajem plebiscytu, w którym zadano pytanie: czy należy zachować autonomię śląską, czy też ją znieść. W ankiecie udział wzięło 427 928 głosujących, a za utrzymaniem autonomii śląskiej opowiedziało się 406 363 osób²⁵.

Z punktu widzenia władzy centralnej ocena autonomii nie była jednak tak jednoznacznie pozytywna. Żadna władza nie znosi ograniczeń, natomiast autonomia takie ograniczenia wprowadzała, chociaż władza centralna próbowała je obchodzić poprzez wydawanie odpowiednich rozporządzeń. Autonomia obnażała także czasami złe prawo, czy nieudolne rządy, pokazując, że inne rozwiązania przynoszą lepsze rezultaty. Formalnie Statut Organiczny został zniesiony dekretem komunistycznej Krajowej Rady Narodowej z 6 maja 1945 r.²⁶.

3. Obecne dążenia autonomiczne na Górnym Śląsku

Obecnie dążenia różnych środowisk do przywrócenia autonomii na Śląsku mogą być pomysłem na skuteczną decentralizację, regionalizację i upodmiotowienie tego obszaru oraz ludzi tu mieszkających. Autonomia oznacza powiększenie i pomnożenie kompetencji, a także uprawnień wewnątrzregionalnych w granicach Polski. Jest ona uznaniem społecznej, gospodarczej i kulturowej odrębności regionu, może jednak być budowana jedynie na podstawie poczucia tożsamości etnicznej czy narodowej.

Do 2002 r., kiedy przeprowadzono Narodowy Spis Powszechny, poczucie śląskości mieściło się jedynie w odczuciach i świadomości indywidualnej Ślązaków. Najwyżej można było mówić o pewnej świadomości lokalnej. Informacje płynące z danych spisowych pozwoliły na zauważenie istotnych faktów dotyczących tożsamości narodowej i etnicznej, a mających swe odbicie w wielu płaszczyznach życia społecznego. Uświadomiły też samym Ślązakom, że ich poczucie odrębności nie ogranicza się tylko do społeczności lokalnej, lecz że ludzi podobnie myślących na terenie województwa śląskiego i opolskiego jest ponad 173 tys.

²⁴ Ibid., s. 44.

²⁵ <http://www.polityka.pl/forum/1066484,autonomia-slaska.thread> [3.06.2012], „Polonia” nr 4594 z dnia 31 lipca 1937 r.

²⁶ A. Dziurok, B. Linek: *W Polsce Ludowej (1945-1989)*. W: *Historia Górnego Śląska*. Red. J. Bahleke, D. Gawrecki, R. Kaczmarek. Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Muzeum Śląskie, Gliwice 2011, s. 271.

Dane wstępne ze Spisu Powszechnego 2011 pokazują, że poczucie własnej tożsamości i odrębności narodowej podkreśla coraz większy odsetek Ślązaków. Liczby odnotowane w ostatnim Spisie Powszechnym wskazują na wzrost poczucia odrębności etnicznej społeczności regionalnych w Polsce, choć w większości przypadków wiąże się to z jednoczesnym odczuwaniem polskiej tożsamości narodowej. Do najliczniejszych, innych niż polskie identyfikacji narodowo-etnicznych, należy bowiem zaliczyć deklaracje śląskie i kaszubskie. W sumie odnotowano 809 tys. deklaracji podkreślających narodowość śląską, przy czym 362 tys. były identyfikacjami pojedynczymi. Częściej natomiast wskazywano na narodowość śląską, łącznie z polską – 415 tys.²⁷

Deklarowanie odrębności narodowej nie musi oznaczać w sposób automatyczny poparcia dla idei autonomii tego regionu, jednak jest z nią zapewne dość blisko związana. Ideę autonomii popierają zapewne także niektórzy mieszkańcy tego regionu, którzy nie deklarowali w spisie narodowości śląskiej, jednak faktyczne dane na ten temat mogłoby przynieść referendum. Na dzień dzisiejszy można jedynie poszukiwać pewnych przyczynkowych danych.

W latach 1991-1993 zostało przeprowadzone badanie, dotyczące stanu tożsamości etnicznej autochtonów ze środowisk wiejskich, z okolic Lublińca i Rybnika. Wyniki badań ujawniły przewagę śląskiej identyfikacji etnicznej (ponad 70%) oraz wyraźne sympatie wobec autonomii Górnego Śląska (30%-50%)²⁸.

W badania przeprowadzonych w Tychach w 1992 r. prawie 30% respondentów uważało, że władze Górnego Śląska powinny dążyć do uzyskania szeroko rozumianej autonomii. Przeciwnie zdanie miało około 20%, a uchyliło się od odpowiedzi prawie 40% badanych, wśród których z dużą dozą prawdopodobieństwa (jak piszą autorzy badań), zdecydowana większość to zwolennicy działań autonomizacyjnych²⁹.

Naturalną potrzebą dużych zbiorowości jest dążenie do uzyskania wpływów politycznych, pozwalających na realizację celów oraz samookreślenie tej zbiorowości. O ile w przeszłości taką rolę polityczną sprawował Związek Górnośląski, w jakiś sposób reprezentując Ślązaków, o tyle w ostatnim czasie tę rolę przejął bar-

²⁷ Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych. GUS, Warszawa 2012, s. 17-18.

²⁸ E. Klocek: *Meandry współczesnej identyfikacji etnicznej na Górnym Śląsku*. W: *Śląsk – etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność*. Red. B. Bazieli. Sudety-Oficyna Wydawnicza Oddziału Wrocławskiego PTTK, Wrocław 1995, s. 132-134.

²⁹ M. Szczepański: *Regionalizm górnośląski w społecznej świadomości. Socjologiczne studium przypadku*. W: *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność Śląsk na tle innych obszarów*. Red. M. Wanatowicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1995, s. 129-130.

dziej wyrazisty i radykalny Ruch Autonomii Śląska. Wyniki wyborów samorządowych w 2010 r., w których RAŚ uzyskał dwukrotnie większe poparcie niż w wyborach z 2006 r., pokazują, iż cele i program tego ugrupowania coraz bardziej przekonują do siebie Ślązaków. Może to też świadczyć o wzroście świadomości politycznej, a także chęci jej wyrażania przez osoby identyfikujące się ze śląskością, a tym samym świadczyć o postępującym procesie formowania się narodu śląskiego.

W skali województwa śląskiego w wyborach samorządowych w 2010 r. RAŚ otrzymał 122 781 głosów, czyli 8,49%, choć cztery lata wcześniej tych głosów oddano tylko 58 919 (4,35%). Tym samym RAŚ stał się czwartą siłą polityczną (po PO, PiS i SLD), natomiast w okręgach katowickim, chorzowskim i rybnickim wyprzedził lewicę.

Organizowane przez RAŚ w 2011 r. prapreferenda w Lędzinach, Imielinie i Pszczynie, podczas których mieszkańcom zadano pytanie: „Czy jesteś za przywróceniem Górnemu Śląskowi autonomii, którą posiadał w Polsce w okresie międzywojennym?” były próbą spopularyzowania i nagłośnienia tego tematu³⁰. Trudno je natomiast traktować nawet w kategoriach sondażu, gdyż odbywały się podczas imprez organizowanych przez RAŚ i dlatego głosowali głównie członkowie i sympatycy tego ruchu. Niemniej jednak, tak jak spisy powszechne uświadomiły wielu mieszkańcom Górnego Śląska możliwość innej opcji niż Polska czy Niemiecka, tak działania RAS-iu wprowadziły do dyskursu społecznego problematykę autonomii, zarówno w wymiarze regionalnym, jak i ogólnokrajowym.

W sytuacji kryzysu gospodarczego, odczuwanego najdotkliwiej w regionach przemysłowych, dążenia Śląska do autonomii mogą znajdować akceptację nie tylko wśród rdzennych mieszkańców tego regionu, ale również wśród osób tutaj mieszkających, a identyfikujących się z Polską czy Niemcami. Coraz bardziej będą trafiały do przekonania argumenty finansowo-gospodarcze związane z możliwością wprowadzenia regionalnego PIT-u i stawek z nim związanych, innych obciążeń fiskalnych, zarządzania finansami (Skarb Śląski) itp.

W Ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym³¹ nie uwzględniono interesu Ślązaków. Wydaje się, że autonomia pozwoliłaby lepiej chronić śląską tożsamość: kulturę, język, obyczaje i historię. Umożliwiłaby również wprowadzenie do systemu edukacji treści i form bardziej dostosowanych do specyfiki tego regionu. Kluczowe decyzje dotyczące regionu podejmowałiby politycy, których dystans do wyborców byłby o wiele mniejszy, a tym samym możliwości ich rozliczania większe. Tym samym mo-

³⁰ RAŚ, <http://autonomia.pl/n/konferencja-przed-prapreferendum> [3.06.2012].

³¹ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141.

głoby wzrosnąć wśród mieszkańców poczucie wpływu na podejmowane przez władze decyzje, a równocześnie świadomość podmiotowości wyborców. Ta zależność staje się częściowo widoczna w przypadku wyborów samorządowych. Autonomia daje również szansę wprowadzenia w ordynacji wyborczej do sejmiku lokalnego rozwiązań, które z różnych przyczyn nie mogą zostać zrealizowane w skali kraju, np. jednomandatowych okręgów wyborczych.

Podsumowanie

Śledząc w ostatnich latach zjawiska społeczno-polityczne na terenie Górnego Śląska z dużym prawdopodobieństwem można wnioskować, że mamy do czynienia z zachodzącymi na wielu płaszczyznach procesami narodotwórczymi. Trudno obecnie przesądzać o dalszym rozwoju idei narodowych wśród Ślązaków; będzie to prawdopodobnie zależęć od bardzo wielu czynników, nie tylko społecznych, politycznych czy kulturowych, ale również gospodarczych. W trudnej sytuacji ekonomicznej i społecznej (wzrost bezrobocia i ubożenie ludności) może bowiem dojść do radykalizacji poglądów społecznych, co w kontekście śląskim może przybrać formę coraz silniejszego dążenia do autonomii. To właśnie autonomia może jednak okazać się wielką szansą tego regionu na intensyfikację rozwoju społeczno-gospodarczego oraz budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Literatura

- Ciągwa J.: *Autonomia Śląska 1922-1939*. Muzeum Śląskie, Katowice 1988.
- Die Verfassung der Freien Stadt Danzig, <http://www.verfassungen.de/de/x/danzig22.htm> [20.05.2012].
- Dranikowska A.: *Autonomia dla Wielkopolski!* <http://orw.ngo24.pl/autonomia.aspx> [21.05.2012].
- Dziurok A., Linek B.: *W Polsce Ludowej (1945-1989)*. W: *Historia Górnego Śląska*. Red. J. Bahlcke, D. Gawrecki, R. Kaczmarek. Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Muzeum Śląskie, Gliwice 2011.
- <http://www.polityka.pl/forum/1066484,autonomia-slaska.thread> [3.06.2012], „Polonia” nr 4594 z dnia 31 lipca 1937 r.
- Janota W.: *Katowice między wojnami. Miasto i jego sprawy 1922-1939*. Księży Młyn, Łódź 2010.
- Jerczyński D.: *Śląski ruch narodowy*. Narodowa Oficyna Śląska, Zabrze 2006.
- Jerczyński D.: *Orędownicy niepodległości Śląska*. Narodowa Oficyna Śląska, Zabrze 2005.
- Klosek E.: *Meandry współczesnej identyfikacji etnicznej na Górnym Śląsku*. W: *Śląsk – etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność*. Red. B. Bazieliń. Sudety-Oficyna Wydawnicza Oddziału Wrocławskiego PTTK, Wrocław 1995.

- Kozłowski B.: *Plebiscyt na Górnym Śląsku*, <http://kalendarium.polska.pl/wydarzenia/article.htm?id=35395> [3.06.2012].
- Leksykon politologii*. Red. A. Antoszewski, R. Herbut. Alta 2, Wrocław 1996.
- Marcoń W.: *Autonomia Śląska 1922-1939*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*. T. 8. Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Paruch W.: *Podstawy nowego modelu polityki historycznej: skutki Wielkiej Wojny dla procesów narodotwórczych w Europie Środkowowschodniej w XX wieku*. ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA LUBLIN – POLONIA 2011, VOL. XVIII, 1.
- RAŚ, <http://autonomia.pl/n/konferencja-przed-prareferendum> [3.06.2012].
- Rechowicz H.: *Sejm Śląski 1922-1939*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1965.
- Szczepański M.: *Regionalizm górnośląski w społecznej świadomości. Socjologiczne studium przypadku. W: Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność Śląsk na tle innych obszarów*. Red. M. Wanatowicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1995.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141.
- Ustawa zasadnicza – Grundgesetz, rozdział II – Der Bund und die Länder, <http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/index.html> [20.05.2012].
- Witryna UE, http://europa.eu/pol/reg/index_pl.htm [5.05.2012];
- Woś B.: *Rozwój regionów i polityka regionalna w Unii Europejskiej oraz w Polsce*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005.
- Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych. GUS, Warszawa 2012.
- Zaufanie do polityków styczeń 2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_013_12.PDF [5.05.2012].

SILESIA AUTONOMY VERSUS CITIZENS' SOCIETY

Summary

One of the basic features of citizens of each society is their interest of the problems of the community and the sense of responsibility for its future. At the core of such society there must exist the sense of community, not only as regards its needs, but also its values and culture; this sense must be based on the feeling of identity and responsibility for its fate. These premises seem to refer to the conception of Silesian autonomy. This conceptions, which became a fact in the 20th century, may become a formula according to which the social and economic development of the region can be identified. It should also help to ease the social problems connected with the economic crisis.